

תווית אריה ודגל

ניסיון של בית דפוס פרטי
בתל אביב להציע את שירותיו
כמדפיס בולים למדינת ישראל

הדפסת בולי דואר היא תהליך מורכב ותובעני, הדורש מבית הדפוס ידע ויכולות החורגות מהדפסת מוצרים אחרים. על מנת לזכות באמון של אנשי הדואר ניסה בית הדפוס להוכיח את יכולתו לעמוד במשימה.

אני גדול! אני יכול!

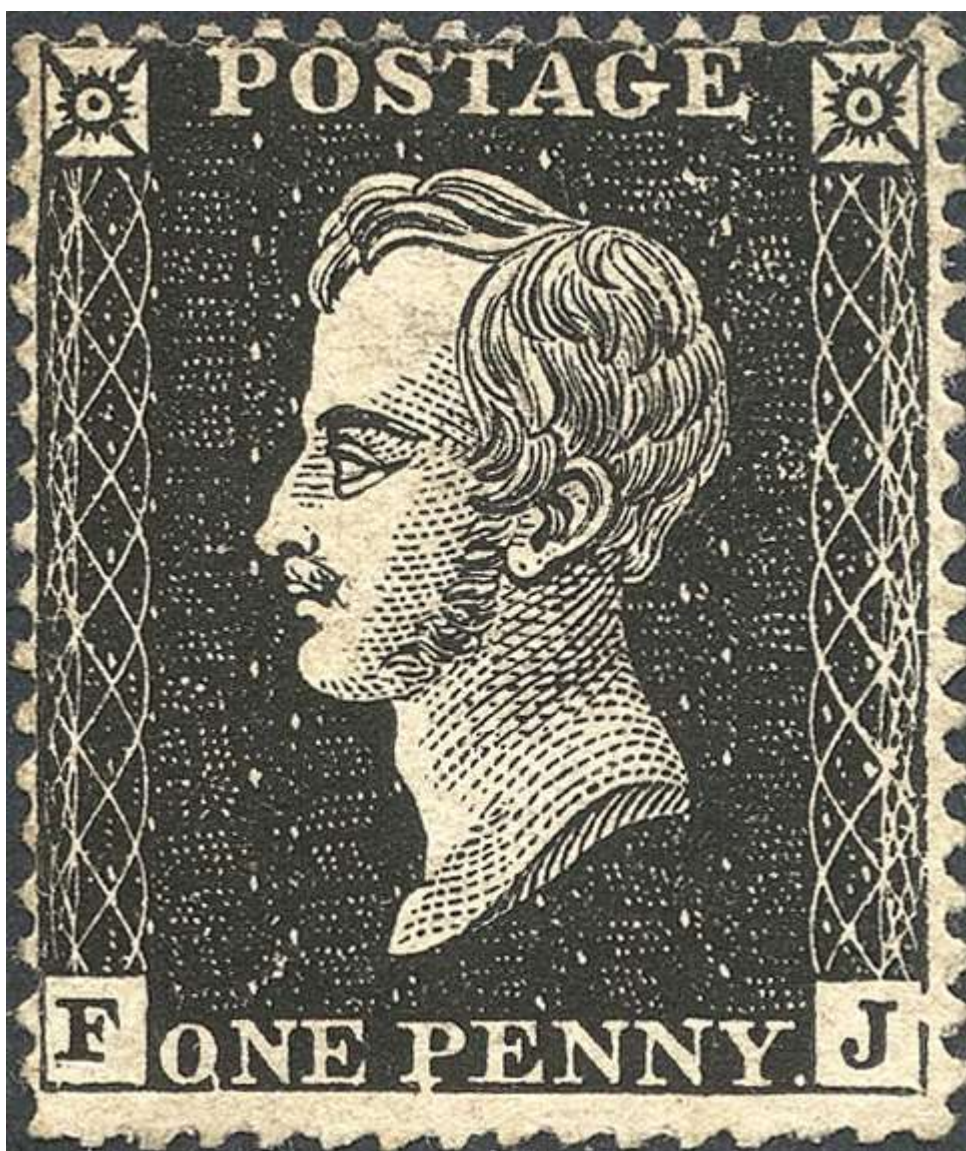
בולי בריטניה הראשונים הודפסו החל משנת 1840 בשיטת שקע על ידי חברת פרקינס בייקון ושות'. הבולים הודפסו כשהם לא מנוקבים, והיה צורך לגזור את הבולים במספרים מתוך הגיליון השלם.

בשנת 1848 פיתח ממציא בריטי בשם הנרי ארצ'ר שיטה המאפשרת לנקב שורה של חורים בין הבולים בגיליון, דבר שאפשר להפריד אותם בקלות זה מזה. לאחר רישום הפטנט על המצאתו פנה ארצ'ר אל שלטונות הדואר בבריטניה, וניסה לשכנע אותם לרכוש ממנו את הזכויות על המצאתו.

אני גדול! אני יכול!

בשנת 1853 בחר הנרי ארצ'ר להדפיס גיליון של תוויות, אשר עוצבו במתכונת הדומה לזו של בולי הדואר. הוא נקבב את הגיליון והגיש אותו כהוכחה ליעילות השיטה שפיתח. מאמציו נשאו פרי, והדואר רכש ממנו את הפטנט בסכום עתק של 4,000 לירות. על מנת להימנע מטענות של זיוף, החליף ארצ'ר בתוויות שהדפיס את דמות המלכה בדמותו של בעלה, הנסיך אלברט.

הבולים הראשונים של ישראל

במהלך השבועות שקדמו להקמת מדינת ישראל התארגנה הנהגת המדינה שבדרך והדפיסה בתנאים קשים ומחתרתיים את הבולים הראשונים שהונפקו ביום העבודה הראשון שלאחר הכרזת המדינה, ב-16 במאי 1948. הבולים, אשר נודעו בשם "בולי דואר עברי", הודפסו בשיטת בלט על ידי הגוף שיהפוך לאחר הקמת המדינה למדפיס הממשלתי של מדינת ישראל.

סדרת הבולים השנייה של מדינת ישראל הונפקה ב-26 בספטמבר 1948, לקראת עונת החגים של חודש תשרי. הבולים, אשר נקראו בשם "מועדים לשמחה", הודפסו בבית הדפוס לזין אפשטיין בשיטת פוטוליטו, שהייתה מתקדמת ויעילה יותר מזו שקדמה לה.

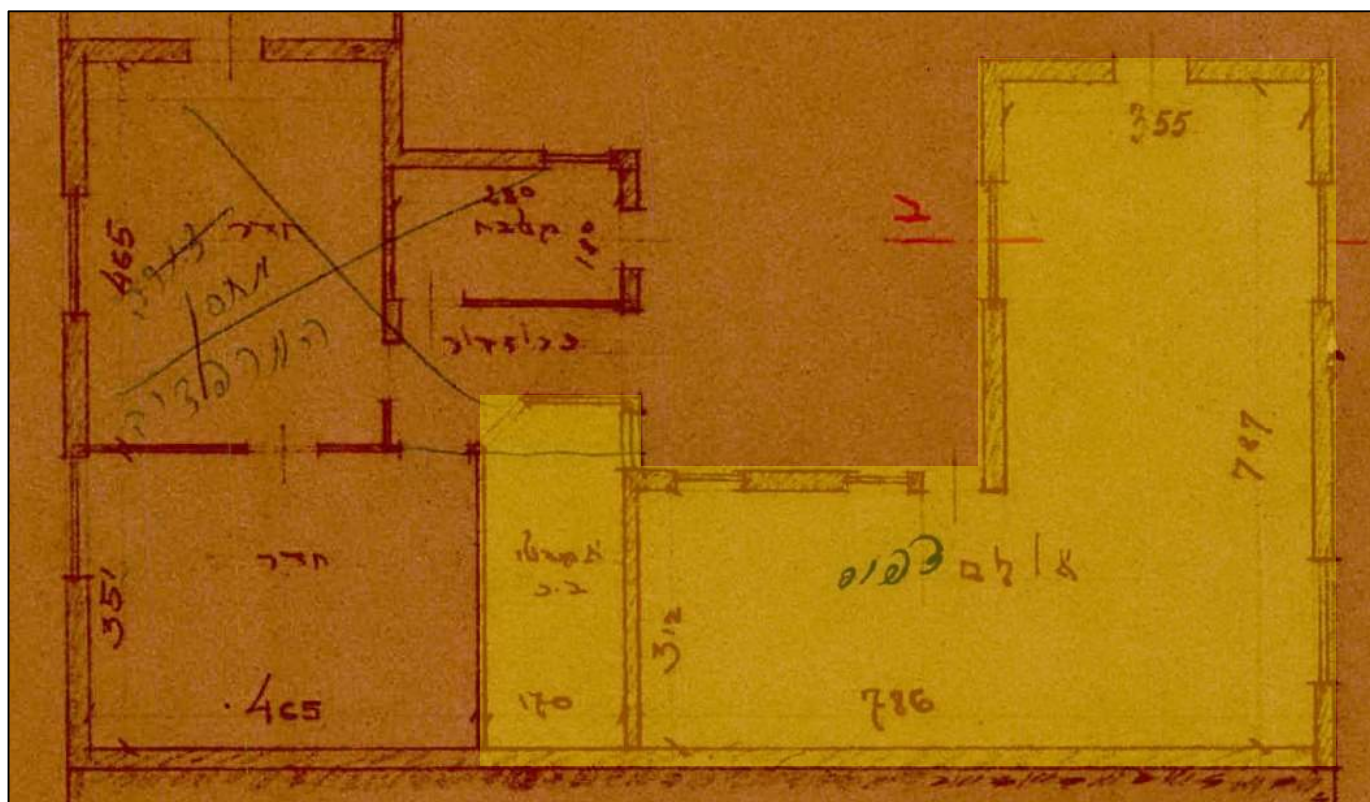

דפוס "רוזנברג את פדרבוש"

החוזים הרווחים להדפסת בולי הדואר של מדינת ישראל משכו את תשומת ליבם של בעלי בית הדפוס התל אביבי "רוזנברג את פדרבוש", אשר ניסו להשתלב בעשייה ולזכות בחלק מהדפסת הבולים.

בית הדפוס נוסד בתל אביב במחצית שנת 1936 על ידי שני עולים חדשים, **פריץ רוזנברג** ו**יעקב פדרבוש**, אשר עזבו את גרמניה בעקבות עליית השלטון הנאצי.

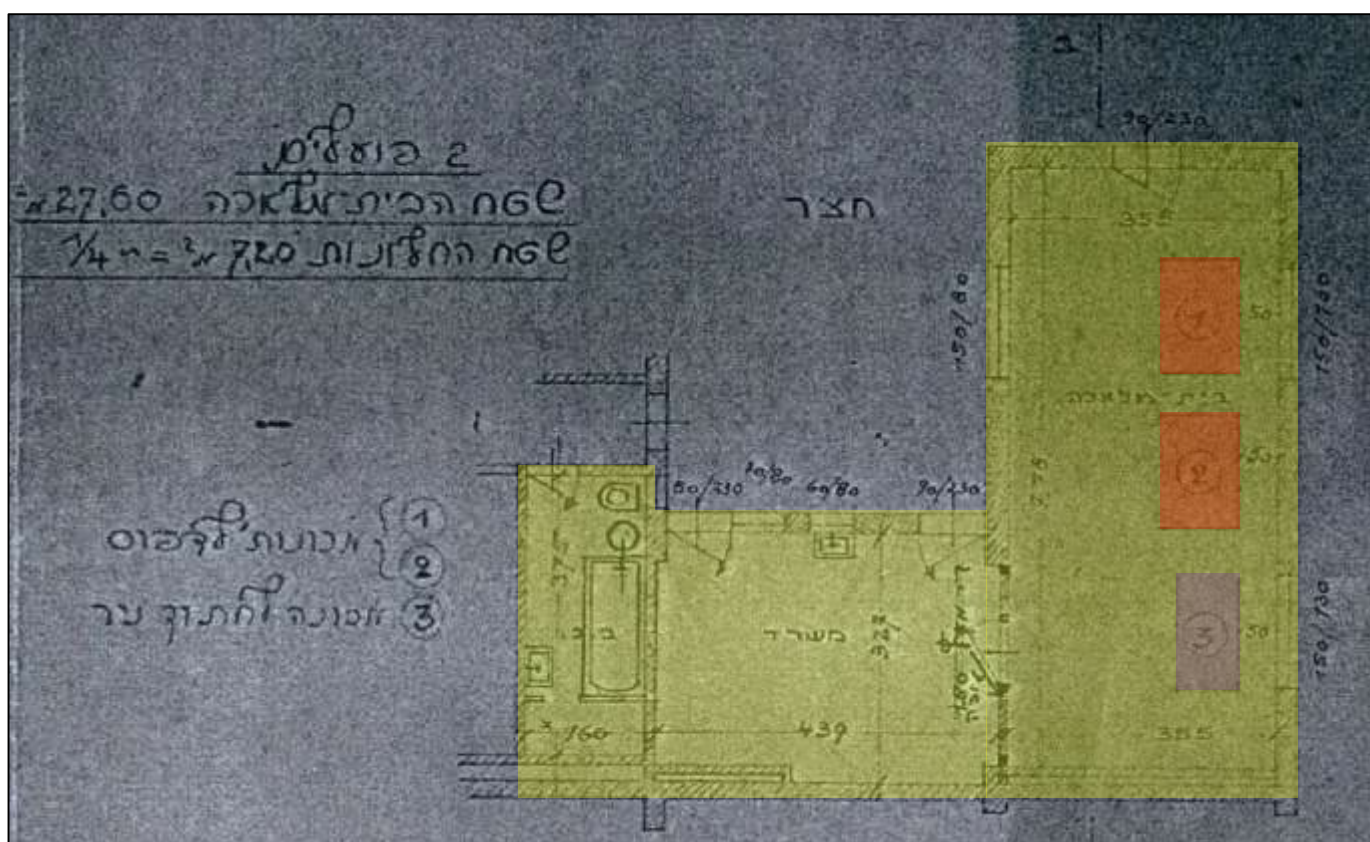
שני השותפים שכרו אולם בקומת המרתף של בית מספר 5 ברחוב שינקין, והקימו בו את בית הדפוס.

מקור: ארכיון ההנדסה של עיריית תל אביב

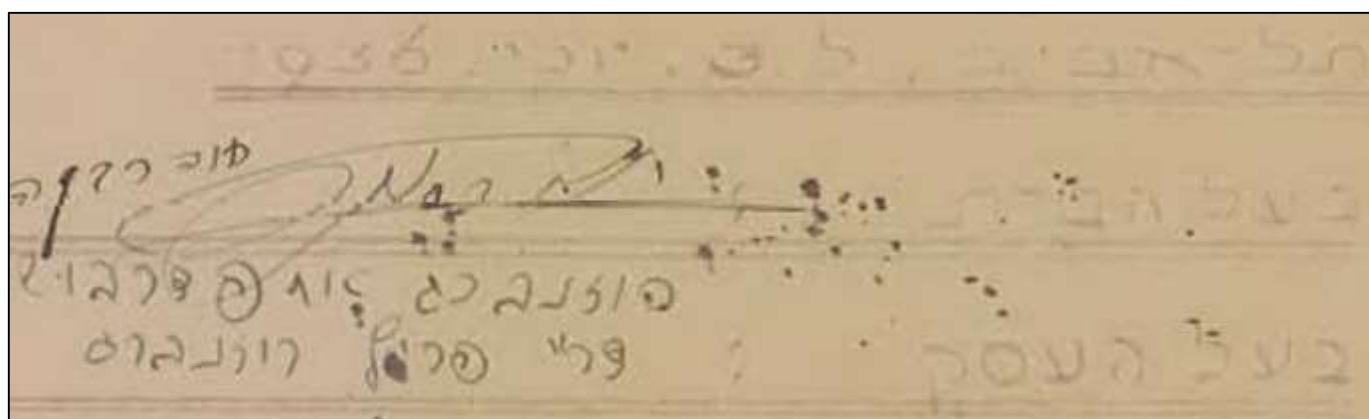
דפוס "רוזנברג את פדרבוש"

המדובר היה בבית דפוס קטן, ששטחו היה 27.6 מ"ר. במקום הותקנו שתי **מכונות דפוס** ומכונה לחיתוך נייר, והועסקו בו שני פועלים.

מקור: ארכיון ההנדסה של עיריית תל אביב

החוזה נחתם על ידי אחד השותפים, ד"ר פריץ רוזנברג, ב-18 באוגוסט 1936.

דפוס "רוזנברג את פדרבוש"

בית הדפוס עסק במגוון רחב של עבודות, החל מהדפסת חוברות שירים וכלה בכרזות עם פרסומות.

— בהוצאת רוזנברג את פדרבוש ת"א
יצאו לאור ארבעה „משירי הישוב“ (התק-
וה, תחזקנה, שיר העמק ושיר הנמל) בצי-
רוף תזו נגינה.

מקור: עיתון הארץ, 22.12.1939

דפוס רוזנברג את פדרבוש. קראיב. רחוב שיוקין 5

ההיערכות להדפסת בולים

כאמור, בעלי בית הדפוס "רוזנברג את פדרבוש" ביקשו להרחיב את היקף העסקים שלהם ולצרף לקהל לקוחותיהם את השירות הבולאי של מדינת ישראל. על מנת לעשות זאת היה עליהם להוכיח כי ביכולתם להתמודד עם המשימה הסבוכה של הדפסת בולים.

בית הדפוס הכין גלופה המיועדת להדפסת רביעיית בולים המורכבת משני חלקים: חלק אחד נועד להדפסת הרקע של הבול והחלק האחר נועד להדפסת דמותו של האריה שבמרכז הבול.

ההיערכות להדפסת בולים

עיצוב הבול כלל במרכזו דמות של אריה מסוגנן האוחז בידו את דגל מדינת ישראל.

בהיקף הבול שולבו הפרטים הטכניים הנדרשים להופיע בכל בול דואר ישראלי, כלומר שם המדינה בשלוש שפות (עברית, ערבית ואנגלית) והערך הנקוב של הבול.

התרשים המקורי ששימש כמודל להכנת הגלופה

ההיערכות להדפסת בולים

העובדה שהגלופה כללה שני חלקים נפרדים אפשרה להדפיס את רקע הבול בצבע אחד ואת האריה שבמרכז הבול בצבע שונה.

לחנכו את פרדבוס

לחנכו את פרדבוס

הדפסות שהוכנו מן הגלופה הבודדת לפני שכפולה לארבעה עותקים

ההיערכות להדפסת בולים

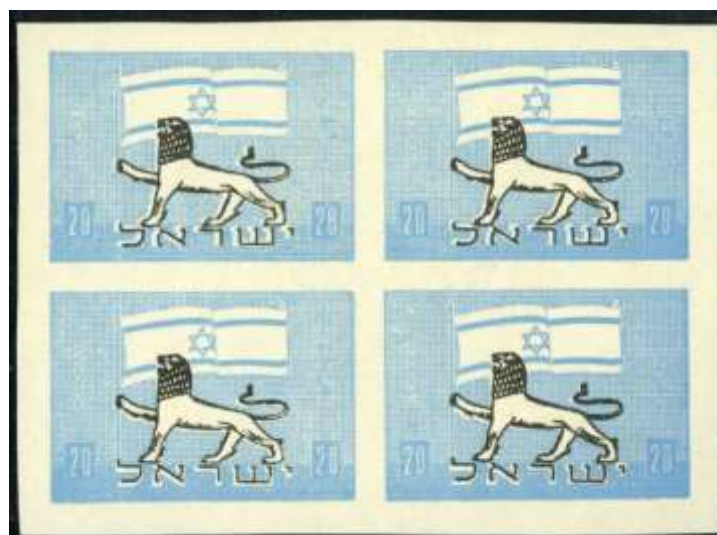
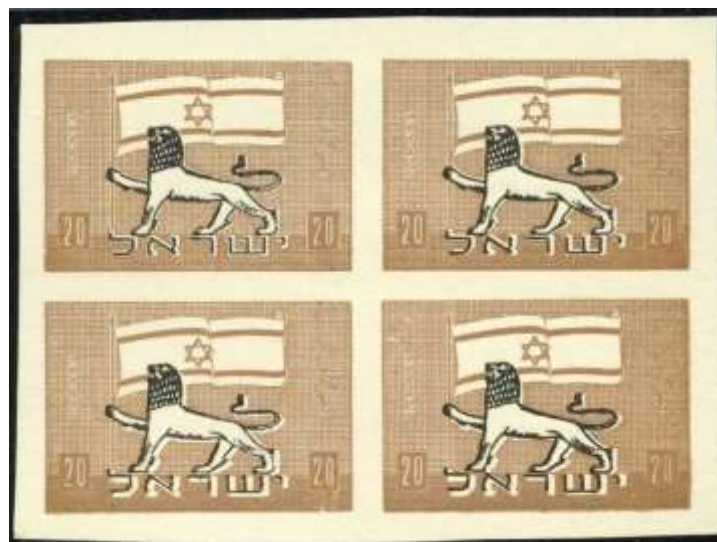
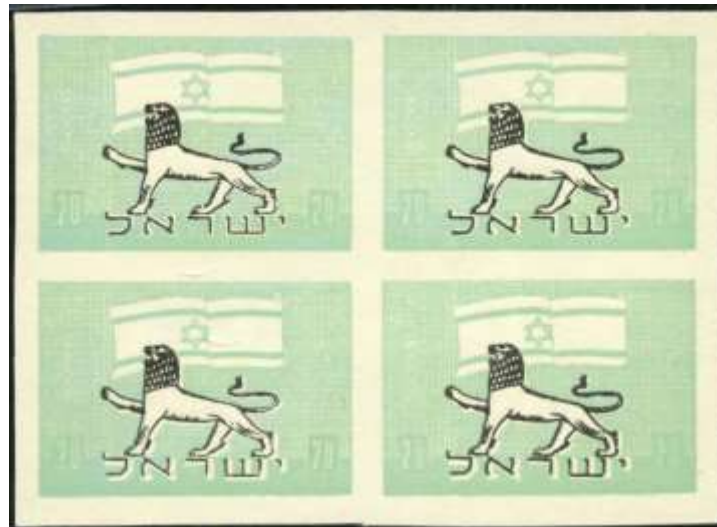
לאחר שכפול הגלופה הבודדת ויצירת הגלופה המיועדת להדפסת צמדה בת ארבעה בולים, הכין בית הדפוס מספר רב של עותקים במגוון צבעים, הן של צבע הרקע והן של דמות האריה.

הדפסה שבוצעה מן הגלופה לאחר ששוכפלה לארבעה עותקים

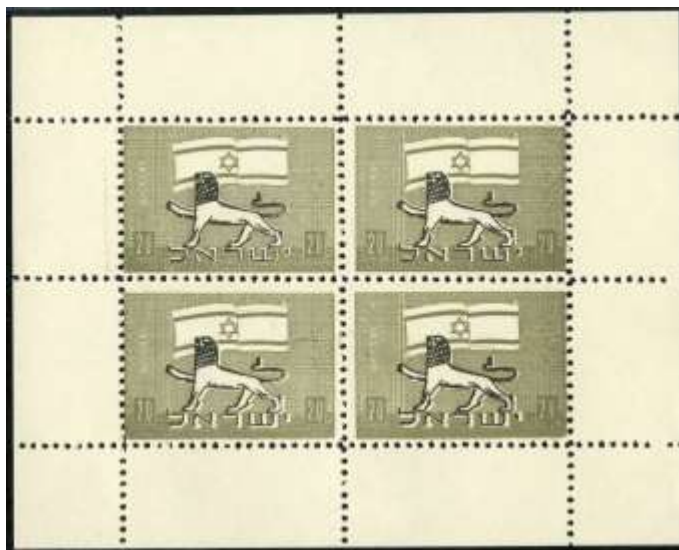
ההיערכות להדפסת בולים

בשלושת הדוגמאות שלהלן הודפסה דמות האריה בצבע שחור על רקע בצבעים שונים.

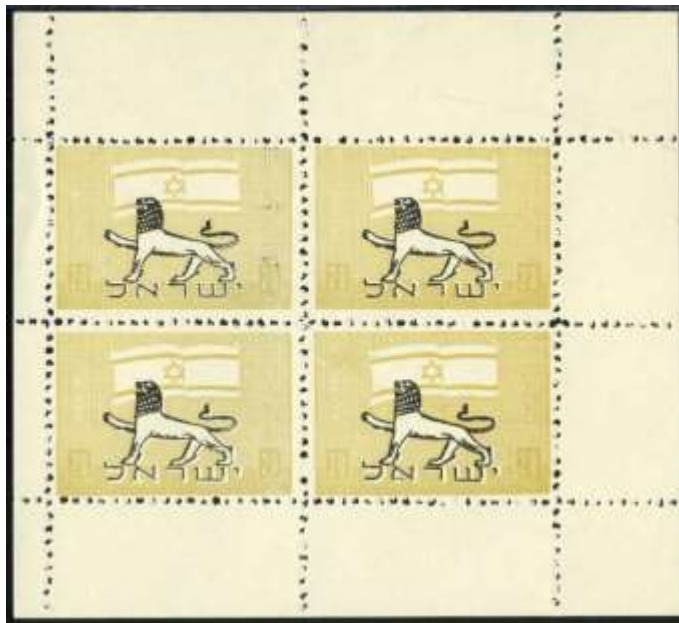
ההיערכות להדפסת בולים

בעלי בית הדפוס ביקשו להוכיח כי ביכולתם לבצע את תהליך הפקת הבולים בשלמותו, כולל שלב הניקבוב של הגיליונות המודפסים. לצורך כך חלק מן הדוגמאות שהודפסו עברו גם תהליך של נקבוב.

ההיערכות להדפסת בולים

דוגמאות נוספות של בולים שהודפסו ונוקבבו על ידי בית הדפוס של רוזנברג את פדרסון.

הפנייה לרשויות הדואר

כשהם מצוידים בשלל דוגמאות המוכיחות כי ביכולתם להדפיס בולים, פנו בעלי בית הדפוס אל שר התחבורה דוד רמז, אשר היה ממונה גם על שירותי הדאר במדינת ישראל.

על שהתרחש בעקבות פנייה זו סיפר ד"ר משה חזקי, יועץ השירות הבולאי, במכתב לעיתון הג'רוסלם פוסט שהתפרסם ב-25 באפריל 1954:

בשנת 1949 פנה בית דפוס מתל אביב אל דוד רמז המנוח, ששימש אז כממונה על התקשורת בישראל, וזאת במטרה להציג בפניו שיטת דפוס חדשה שייבאו לישראל. הם הציגו בפניו את הדוגמאות שהכינו וביקשו לבחון את הצעתם. השירות הבולאי בחן בהנחיית השר את הצעת בית הדפוס, והבדיקות העלו כי שיטה זו אינה מתאימה להדפסת בולים. בעקבות בדיקה זו נדחתה הצעתם של בעלי בית הדפוס. זמן מה לאחר מכן נודע לי שמו של המעצב אשר הכין עבור בית הדפוס את ההצעה המעניינת לבול. הזמנתי אותו להגיש הצעות נוספות לציור בולים, אולם עד כה הוא לא נענה להצעה זו.

השמועות אודות התווית

בשלב מסוים הגיעו דוגמאות של התווית לידי אספני הבולים בישראל, ועוררו גל של שמועות. היו שטענו כי זו הצעה שהוגשה לתחרות מול בול הדגל שעיצב פרנץ קראוס, והיו שטענו כי זו הצעה שהוגשה לתחרות מול בולי מטבע 1949.

במכתב לעיתון הג'רוסלם פוסט שהתפרסם ב-9 באפריל 1954 דחה ליאו קדמן, יועץ השירות הבולאי שליווה את הנפקת בולי המטבע, את השמועות האלו. ד"ר משה חזקי חיזק במכתבו את העדות הזו:

ההגהה של בול האריה והדגל מעולם לא נשקלה כחלופה לסדרת בולי המטבע, או להנפקה כבול דואר רשמי של מדינת ישראל.